

Henderikus J. Stam (red.), "**The BODY and PSYCHOLOGY**" SAGE PUBLICATIONS 1998, 240 sider.

Anmeldt af: Stud.psyk. *Lene Tanggaard*

Henderikus J. Stam, der er redaktør for tidsskriftet "Theory and Psychology" har redigeret denne bog om kroppen i psykologien. Bogen udgør en samling af 11 artikler, der alle fornyligt har været publiceret i "Theory and Psychology". Fælles for artiklerne er, at de med forskellige tematiske udgangspunkter forsøger at rehabilitere kroppen som genstand i psykologisk teori og praksis. Det er argumentationen, at megen traditionel psykologi (og her vil jeg sige angelsaksisk inspireret psykologi), har taget udgangspunkt i og forstået mennesket enten som fysiologisk maskine eller som tænkende subjekt. Konsekvensen er, hævdes det, at forståelsen af psykologisk liv er blevet "halvhjertet" i mere end en forstand, fordi psykologien har forsømt at udvikle begreber for den oplevede og følte krop, der udgør virkeligheden for de subjekter, psykologien forsøger at forstå. Det er denne særlige psykologiske dimension af menneskets kropslige indlejretthed i verden, som er fokus i artiklerne; kroppens udtryk og betydning i sociale interaktioner, for kønsidentitet og sygdom.

Første del af bogen udgør 4 artikler, som er generelle bud på, hvordan psykologien kan "inkorporere" kroppen i sin begrebsterminologi, mens de sidste 2 dele af bogen ser på kropsbegrebets betydning i forhold til konkrete temaer; kønsidentitet, anorexi og smertens psykologi. Jeg vil i denne anmeldelse især koncentrere mig om de fire første artiklers generelle bud på en begrebsliggørelse af kroppen i psykologien, dels fordi disse artikler fangede min interesse, dels fordi jeg opfatter det som bogens ærinde at give generelle begrebsbud på og nye forståelser af kroppen som genstand i psykologien mere end at analysere konkrete temaer. Jeg får svært ved at yde alle artiklerne retfærdighed i denne anmeldelse og vil derfor kun kort skitsere respektive hovedtemaer i disse.

I introduktionsartiklen "The Body's Psychology and Psychology's Body" forsøger Henderikus J. Stam at skitsere indholdet i de forskellige artikler, og han forsøger deslige en historisk redegørelse for kroppens placering som genstand i psykologien.

To metaforer har ifølge Stam været gennemgående i psykologien; den organismiske og den systemiske metafor. Mennesket har for psykologiens vedkommende i første halvdel af dette århundrede været betragtet som organisme bestående af forskellige interagerende dele og som maskine - som mekanik, der drives af stimuli og respons. Hjernens forskellige operationer er blevet forsøgt kvantificeret, målt og vejede, og kroppen har været betragtet som denne hjernes redskab og brændstof. Den systemiske metafor i sidste halvdel af dette århundrede har betragtet mennesket som informationsbearbejdende system og kroppen mestendels som forstyrrende for rationelle tænkeprocesser i hjernen. Computeren som informationsforarbejdende system blev model for psykologiske processer, og computeren har selvsagt ikke nogen menneskelig krop.

Det er Stams antagelse, at mens psykologien er forblevet i sin cartesianske drøm, er der andre videnskabelige discipliner, der er begyndt at interessere sig for kroppen. Skal psykologien derfor udvikle sig, må den blive tværdisciplinær. Psykologien må begynde at betragte kroppen både som subjekt og som objekt. Som levet og oplevet krop, og som objekt der kan observeres som genstand og

handles på i en historisk specifik kontekst. Det er en af Stams vigtige pointer, at kroppen som begreb og virkelighed i psykologien ikke må udvikle sig til og betragtes som en universiel størrelse i en altomfattende teori, men må analyseres som fænomen i sin specifikke kontekst.

Edward Sampson tager i sin artikel "Establishing Embodiment in Psychology" afsæt i en kritik af kognitivistiske og socialkonstruktionistiske metateorier, og anklager disse for ikke at tage spørgsmålet om den psykologiske dimension af kropslig indlejrethed alvorligt.

Sampson anerkender socialkonstruktionismen for dets insisteren på, at det, man har betragtet som naturgivne, fundamentale elementer i den menneskelige natur, er konstruerede kategorier skabt i kulturindlejrede, historiske og fælles tankeprocesser, men Sampson anklager på samme tid socialkonstruktionismen for at overse kroppen ved alene at fokusere på diskursen om kroppen (p. 31). I socialkonstruktionismen såvel som i offentligheden anskues kroppen som en objekt krop, som den krop, man ser hos de andre med det blotte øje. Denne pointe er forenelig med Alan Radleys artikel, der netop fokuserer på kropslig indlejrethed fremfor på objekt kroppen. For Radley er kroppen det medium, hvorigennem vi som mennesker udtrykker os over for hinanden i det sociale liv, og kroppen er det medium, hvorigennem fremtiden kan formuleres, mere end det er kroppen som fysiologi og objekt for kulturelle tendenser og mediepåvirkning.

Sampson argumenterer imod det, han kalder psykologiens "ocularcentric bias" (p. 37). Den okularcentriske antagelse, som gælder for både den kognitive og socialkonstruktionistiske psykologi er, at størstedelen af vore sanseindtryk kommer til os fra den ydre verden gennem øjet, og at erkendelsen derfor er den "sete" erkendelse. Den vestlige epistemologi er bundet til sin ikke-kropslige arv fra Descartes. Det er Sampsons pointe, at fænomenologien bevæger sig ud over den okularcentriske bias og netop betoner den følte krop, dets psykologiske liv og erkendelsens kropslige indlejrethed, men at fænomenologien ligesom den "stedmoderlige" kognitive psykologi overser den historiske, kulturelle og samfundsmæssige dimension i den menneskelige væren.

Herfra forsøger Sampson en integrativ diskurs, der som præmis er kropslig (p. 35). Sampson beskriver det klart på side 38 ved at fremhæve, at det vi siger, og hvordan vi udtrykker os, er gensidigt betingede fænomener. Den kropslige indlejrethed er, hævder Sampson, et grundvilkår ved det at være menneske, ligesom enhver menneskelig handling har en historisk, kulturel og fælles karakter. Sampson fremhæver feminismen, buddismen og nyreligiøse bevægelser som tidlige bidrag til en begrebsliggørelse af kroppen i psykologien, mens han i sidste del af artiklen fremhæver Lakoff og Mark Johnsons betoning af kroppens rolle for erkendelsen. Lakoff og Mark Johnson insisterer begge på, at det er kroppens præbegrebslige meningsstruktur, som muliggør tænkning. Kroppen betragtes som basis for, at vi senere oplever sproglige, abstrakte kategorier som meningsfulde.

Harry Kempen forsøger i sin artikel "Mind as body moving in space" at forstå selvet som et kropselv, et kropsligt indlejret selv, der rammesættes i dets udtryk af den kulturelle omverden. Kempen vil bringe kroppen tilbage i selvpsykologien, men vil undgå socialkonstruktionismens relativistiske forståelse af den menneskelige natur. Kempen betragter selvet som en biologisk nødvendighed, der er den samme verden over, og han formulerer derfor 5 universielle selvaspekter. Disse udgøres af et grænsesætningsaspekt, et evalueringsaspekt, et aktivitetsaspekt, tidsaspekt og et aktivitetsområde-

aspekt (p. 61). Aspekterne er ens verden over, men kan udtrykkes på kulturelt varierende faconer, f.x. sættes grænsen mellem selv og omverden forskelligt i henholdsvis den vestlige og den østlige kulturelle tradition. Det er Kempens pointe, at vi som mennesker måske nok fremtræder forskelligt, men at der i grunden og som forudsætning for enhver menneskelig ytring befinder sig universielle variable (p. 66).

Det forekommer mig, at de nævnte fire artikler alle er seriøse bud på og udgør nytænkning i forbindelse med en generel begrebsliggørelse af kroppen i psykologien, men jeg må bekende, at jeg adskillige gange i løbet af læsningen lod mig irritere over den for mig at se noget snævre beskrivelse af den traditionelle psykologi i især den første sektioners artikler af Henderikus Stam, Edward E. Sampson og Harry J.G. Kempen.

For disse forfattere består psykologien i kronologisk rækkefølge af behaviorismen, den kognitive psykologi og socialkonstruktionismen, hvad jeg da også indrømmer tror, er noget nær realiteterne i den internationale, anglosaksisk inspirerede litteratur, men jeg måtte alligevel stoppe undrende op. Jeg forstår, at man af stilistiske grunde kan vælge en snæver definition af psykologien, der kan virke overbliksskabende, og jeg forstår, at det kan være nødvendigt at begrænse sig i en forholdsvis kort artikel. Jeg forstår også, at argumentationen for at få kroppen i spil og på begreb i psykologien lettes af en fremstilling, der virker en anelse polemisk i sin karakteristik og opgør med den mere traditionelle "akropslige" psykologi. Fremstillingen skaber en modstilling mellem den traditionelle psykologi på den ene side og betoningen af kroppens betydning på den anden. Denne modstilling er uden tvivl virkningsfuld i sin enkelthed, men i min opfattelse en anelse dikotom. Beskrivelsen af den traditionelle psykologi kan forekomme unuanceret og snæver, og bogen må således af den interesse-rede læses med forbehold for dets "anglocentriske bias".

For mig at se er kroppen i fokus, omend måske i mere indirekte end direkte forstand, i store dele af den kontinentale psykologi. Det være sig i den fænomenologiske, funktionalistiske, kulturhistoriske og kritiske psykologi. Disse retninger betoner alle forbindelsen og relationen mellem individ og omverdenen og den praksis, hvormed vi som mennesker realiserer eller lad os sige konstruerer vores forhold til omverdenen. Denne praksis involverer en direkte handling, der for mig at se er kropsligt indlejret. Det skal retfærdigvis siges, at fænomenologien og især Maurice Merleau Ponty nævnes i flere af artiklerne i argumentationen for kroppens betydning som begreb i psykologien, men fænomenologien betragtes i flere af bogens artikler snarere som filosofisk retning, end som en del af psykologien. Betoningen af kroppens rolle og betydning i psykologien i første sektion af bogen sker i min opfattelse på bekostning af den nuancerede beskrivelse af kroppens hidtidige position som begreb i psykologien.

Artiklerne i bogens næstsidste del omhandler især den feministiske psykologi og dennes kritik af den traditionelle psykologiske maskulint bestemte begreber og kategorier. Begrebsliggørelsen af den menneskelige tænkning, hævder Elizabeth Wilson, er en begrebsliggørelse af en mandlig form for tænkning. Betty Bayer og Kareen Malone hævder, at den krop, som psykologien indtil nu har sat på begreb, er den svage, lyststyrede, sansemotoriske og underforstået kvindelige krop. Kvinden er som konsekvens blevet betragtet som svag og hysterisk og er blevet psykologiens krop. At sætte kroppen på begreb i psykologien kræver derfor en kritisk refleksion af hidtidige psykologiske begrebssæt-

ser af kroppen. Bayer og Malone ser begrebet om kropslig indlejrethed og kroppen som betydende medium eller subjekt som vejen til en frigørelse af "kvinders lyster" (p. 113).

I bogens sidste del gives i Cor Baerveldt og Paul Voesterman's artikel et interessant bud på, hvordan man kan forstå kroppen som fænomen i forbindelse med sygdommen anorexi nervosa. Forfatterne forstår kroppen som subjekt i en selvskabende proces, "a selfing device" (p. 161). Det er artiklens pointe, at denne kroppens fundamentale evne til at være selvskabende i sociale samspil er alvorligt beskadiget eller fraværende hos anoretikere. Anoretikeren kan ikke længere meningsfuldt engagere sig i sociale samspil og betragter istedet sig selv og sin krop som et objekt, der kan måles og vejes. Paradoksalt nok er det netop anoretikerens krop som objekt, der ifølge Baerveldt og Voesterman er i fokus i behandlingen af anoretikere, hvad der måske ikke netop frigør anoretikeren fra sine forstyrrede tankebaner. Istedet for at se på anoretikerens spisevaner er det Baerveldts og Voestermans pointe, at behandlere og forskere istedet bør koncentrere sig om anoretikerens evne til at være i sociale samspil og eventuelle forhindringer for denne evnes udfoldelse.

"The Body and Psychology" handler om kroppen i psykologien. De indledende artiklers lidt ensidige anglosaksiske prægning til trods kan jeg uden tvivl anbefale bogen til interesserede læsere. Jeg hæfter mig især ved et aspekt, som gør bogen anbefalelsesværdig. Kroppen, eller den kropslighed, der beskrives i bogens 11 artikler er den oplevede, mere end den rent fysiske krops virkelighed. Det særlige ved bogen er for mig at se ikke betoningen af denne fænomenologiske kropserfarings virkelighed og betydning, som er beskrevet før og mere gennemgribende hos for eksempel Maurice Merleau Ponty. Det særlige er, at fænomenet "at opleve at være en krop" betragtes i et psykologisk perspektiv på traditionelle temaer som kønsidentitet, selvet og psykiske lidelser. Bogens forsøg på i samlet form at integrere flere perspektiver på denne kropsligheds betydning for psykologiens teori og praksis er for mig at se ny. Bogen kan, formuleret i dens egen terminologi, betragtes og læses som en kærkommen invitation til at lade de psykologiske tanker bevæge sig i nye baner.